

مسئولیت متن و شکل بدوش نویسنده مضمون میباشد، عقیده نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاين نمی باشد

۲۰۲۰/۰۳/۲۸

تمهید سیلانی

په پښتو ژبه کې د تعجب یا حیرانتیا نومخري

په دې لیکنه کې پر دوو موضوعاتو بحث شوی دی:

لومړی: نومخري څه ډول ژبني توکي دی؟ (نوم دی که کلمه؟)

دویم: په پښتو ژبه کې د حیرانتیا یا تعجب نومخري کوم دي.

مخکې له دې چې د نومخري بحث پیل کړم، غواړم د نومخري پر پېژندنې لږ څه تم شم. د ښوونځي له پېره را نیولې تر پوهنتونه، د نومخري په هکله یوازې همدا پېژندنه را تر سترگو شوې، هغه داچې نومخري هغه کلمه یا نوم دی چې په جمله کې د نوم له تکرار څخه مخنیوی کوي. د نومخري دا پېژندنه لکه زموږ د جوماتونو پنج گنج (پنج کتاب) پرته له گټې او سمې معنا تر ننه تیوریکي او په پټو سترگو د زده کړیالانو له خوا زده کیږي. ډېری لیکوال یې د کلام توکي گڼي. ریښتین صاحب یې ځکه د کلام توکي گڼي، چې د هغه ټول لیکل شوي گرامر د عربي ژبې په تقلید د ژباړې په بڼه په پښتو ژبه تحمیل شوی دی. دهغه لیکل شوی اثر د وخت مطابق یوه ژبني هڅه او پیل گڼلی شو، لیکن د پښتو ژبې گرامر یې نشو بللی.

عربي ژبپوهان هم نومخري د کلام توکي گڼي. د کابل پوهنتون استاد، پوهاند خویشکی هم د څیز نوم، پر ځای ناستي او د کلام پر توکي د نومخري له پېژندنې ځان خلاصوي. زیار صاحب په لږ څه توپیر ورته نظر لري. دامنم چې نومخري د کلام توکي دی، لیکن دا ډېره پخوانی خبره ده او د نومخري پېژندنه پر دې نه خلاصه کیږي. ځکه: له توري رانیولې تر جملې پوري د کلام توکي گڼل کیږي. د پېژندنې بله برخه یې داده، چې د نوم ځای ناستی وي او له تکرار څخه یې مخنیوی کوي. د لومړۍ برخې په ځواب کې باید ووايم چې نومخري تل د نوم ځای ناستي نه کوي، بلکې ځینې وخت د نوم ځای ناستي کوي. لکه: شفیق کرونا ناروغی نیولی. هغه لا تنکی ځوان دی. خو دا چاره په ټولو نومخرو کې نه پلي کیږي او تل د ځایناستي کار نه ترسره کوي. لکه: احمد څنگه دی؟ ... په دغه جمله کې بیا د پوښتنې له پاره کارول کیږي او په پورتنی تعريف د بطلان کرښه را اوباسي. خبر د تکرار شوه، دا کار هم کله نا کله بیښیږي، ډېری داسې بیښیږي چې نومخري نه د نوم ځای ناستی وي، نه هم د تکرار مخنیوونکی وي او نه هم استازیتوب یې کوي. لکه: څه کوي؟ هغه احمد دی؟ دې ته ورته ډېری بېلگې شته ...

په ټولیزه توگه د نړۍ په ټولو ژبو کې د بڼې له مخې نومخري دوه ډولونه لري، خپلواک یا منفصل او ناخپلواک یا متصل. په لومړیو کې ژبپوهانو دا انگېرله چې یوازې خپلواک نومخري په ژبه کې رغنده او کارېدونکي نومخري دي او بنسټیز رول لوبوي، برعکس متصل نومخري فرعي او رغنده رول نه شي لوبولی. خو د ژبپوهانو وروستی څېړونو دا په ډاگه کړه چې په ټولو ژبو کې دا قاعده د پلي کېدو وړ نه ده، بلکې په ځینو ژبو کې منفصل یا خپلواک نومخري یوازې د تاکید او تقابل له پاره کارول کیږي، خو برعکس متصل نومخري رغنده او جوړښتیږي بڼې لري.

یادې موضوع ته مې ځکه نغوته وکړه چې د نومخرو په پېژندنه کې د ابهام ټکی د لوستونکو له ذهنه لرې شي. اوس راځو خپلې اصلي موضوع ته؛ ځینو ژبپوهانو د عربي ژبپوهانو په تقلید نومخري جلا ویی (کلمه) گڼلې. ځینې یې

د پاڼو شمېره: له 1 تر 3

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: دلیکني د لیکنيزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په خبر و لولی

د کنایاتو یوه برخه گڼي. او ځینو نورو بیا د نوم یوه برخه گڼي. اوس څنگه کولی د نوم او نومخري اړیکي او بېلتون سره په ډاگه کړو. زه نومخري مطلق نوم یا اسم نه گنم او نه ورته کلمه وایم همدارنگه نه یې خپلواک نحوې واحد گنم. بلکې یوازې خپلواک نومخري خپلواک ژبني توگي گنم .

زه نومخري د نوم یوه برخه گنم، چې په تولهکي د نوم استازیتوب نشي کولی. کلمه یې ځکه نه گنم چې د نومخري سرچینه او مرجع نوم دی نه کلمه، کله چې مور نومخري د نوم پر ځای کاروو نو، سرچینه یې نوم وي. لکه: هغه نن بڼوونځي ته نشي راتلی. که چېرې دغه جملې ته ځیر شو، نو د ((هغه)) مرجع یا سرچینه ((نوم)) دی. هغه په دې معنا چې یا به احمد وي یا محمود یا کوم بل نوم. لیکن کلمه نشي کېدای باید یو نوم وي، ترڅو نومخري یې استازیتوب وکړي. اوس راځو د نوم او نومخري موضوع ته، مور نومخري ځکه نوم نشو گڼلی، چې نه نوم د نومخري تولي ځانگړني خپلوی شي او نه هم نومخري د نوم تولي ځانگړني خپلوي. خو چې کله د نومخري مرجع نوم وي، نو نومخري د نوم یوه برخه گڼلی شو او بنسټیز توپیر یې په دې کې دی، چې نوم د شخص له پاره نه گردانیري او گرداندونکي قاعده نه لري او یوازې درېیم شخص نموي، مگر نومخري د شخص له پاره گردانیري او د لومړي، دویم او درېیم شخص د نومولو ترڅنگ، نومونو ته نغوته هم کوي. چې دا ځانگړني د نوم په وجود کې نه تر سترگو کیري. مور په ډېر ساده بڼه او تخنیک د نوم او نومخري توپیر کولی شو. هغه داچې مور کله نومخري او نوم سره پېژنو، نو نوم ته د ((ښکاره نوم)) او نومخري ته همدا نومخري نو ورکو. اوس یې توپیر داسې کولی شو. ښکاره نوم نه گردانیري یا نه صرفیري. لکه: باغ، کور، میز... مگر نومخري گردانیري. لکه: هغه، هغه، هغه، هغوی... د ښکاره نوم مرجع یا سرچینه د هماغه نومول شوي څیز یا کلمې تاریخي ریښې پورې اړه لري، مگر د نومخري مرجع نوم دی. نو اوس ویلی شو چې نومخري دنوم یوه برخه ده، بلکې نوم یې نشو گڼلی. د بحث په پای کې په ټولیزه توگه نومخري داسې تعریفولی شو: نومخري د نوم یوه برخه ده، چې د نوم په نه شتون کې د هغه ځیني چارې پر مخ وړي او ځانته جلا دندې لري.

تعجبی یا د حیرانتیا نومخري:

مور په ورځني محاوره کې داسې ژبني توکي لرو چې په یوازې توگه کومه معنا نه ورکوي، خو کله چې د غونډلي یوه برخه وگرځي، نو د لوستونکو په ذهنونو کې د حیرانتیا معنا یا احساس وړاندې کوي. دا توکي لاهم زموږ په ژبه کې بی نومه او بی معنا توکي گڼل کیري، خو په حقیقت کې داسې نه دی. دا توکي د ژبي او ژبپوهني یوه برخه ده او خپل کارنده ځایونو کې فوق العاده خپل دریځ لري. زموږ لیکوالو؛ د زیار صاحب په گډون دغه توکي د حیرانوونکو غونډولو په برخه کې مدغموي او داسې انگیري چې گواکي دا د حیرانتیا غونډله ده، خو زه وایم، نه دا هماغه نومخري دي، چې غونډولو ته د حیرانتیا احساس ورکوي. لکه: ((واو، وه، څه، څومره، به (به به)، اووو او داسې نور)). دا ژبني توکي په حقیقت کې د حیرانتیا نومخري دي. کله چې په جملو کې و کارول شي، نو د حیرانتیا پیغام وړاندې کوي. لکه:

واو! باران وریږي. که چېرې دغه جملې ته ځیر شو، نو ((واو)) حقیقت کې د حیرانتیا نومخري دی. خو زموږ په ژبه کې دا برخه لا پته او بی نومه پاتي ده. دا نومخري زموږ د هېواد په یوې بلې رسمي ژبي (دري) کې هم شته او کارول کیري. ددې ترڅنگ په انگریزي او نورو ژبو کې هم ترسترگو کیري.

وه! خوندور خواړه دي. په دغه جمله کې هم ((وه)) د حیرانتیا نومخري دی. چې ټوله غونډله په خپل دریځ را څرخوي او د حیرانتیا بڼه ورته ورکوي.

څه ښکلي هوا ده! په دغه جمله کې ((څه)) د پوښتنیز نومخري دنده نه تر سره کوي، بلکې د حیرانتیا پیغام وړاندې کوي. نو مور یې د حیرانتیا نومخري گڼلی شو .

څومره ښکلي بڼ دی! دلته هم ((څومره)) د حیرانتیا پیغام وړاندې کوي او د پوښتنیز نومخري پرځای ورته د حیرانتیا نوم ورکو.

به به ! څومره خواړه دي.

اووو! څومره ښکلي منظره ده .

دا نومخري په نورو ژبو (انگلیسي، الماني، فرانسوي، ترکي... او نورو) کې هم تر سترگو کيږي، لکه: what، hey، wow

اخذ ليکونه:

۷ زیار، مجاور احمد. پښتو پښویه...
۷ رښتین، صدیق الله. پښتو ګرامر او ژبښودنه
۷ خویشکی، محمد صابر. پښتو معاصر ګرامر
۷ دستور مفصل امروز، دکتور حسرو فرشید ورد
۷ دستور زبان فارسی، حسن احمدی گیوی
۷ دستور زبان فارسی جلد اول، دوهم او سوم. دکتور تقی وحیدیان کامیار و غلام مرزا عمرانی

v https://l.facebook.com/l.php?u=https%3A%2F%2Ffa.m.wikipedia.org%2Fwiki%2F%25D8%25B6%25D9%2585%25DB%258C%25D8%25B1%3Ffbclid%3DIwAR0Whp-UZC7uTQwNuNYMkvpZpQwx3yL3DIUoLMFVuFTvLG1Ls7owkEQc40M&h=AT0P GbWml9N1RyTuDIuKDR3rJEouszLrsRjQaGz7N6DRFJYRwZxIMUMbemfCcJPuq SqllKKdPjlrZo3r63kNPKXkyongBn0dIRk9Dwn1Y6rc3mlXoC9e1_6EnmOudKIDR4S

v https://l.facebook.com/l.php?u=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2Famp%2Fs%2Farticle.tebyan.net%2FArticle%2FAmpShow%2F292392%3Ffbclid%3DIwAR0Eq8C7HHWXHtwU9_F21-LRLcZ4AEFhwmh1Zfr9QIJIP37H6cGXZAWatQE&h=AT1jEZuZiQ8XIO6b3qngu_p bEJJDgpGa46nHZemFsYVNxOn3dT2B54q0hajOBAVWEU5qn5TVpBTfuB4IQgpv plKQFpql6Y1E198wB2rb3n-cpBFegM0zxqwUqIKADDxuBio

v https://l.facebook.com/l.php?u=http%3A%2F%2Fdaneshnameh.roshd.ir%2Fmavara%2Fmavara-index.php%3Fpage%3D%D8%B6%D9%85%DB%8C%D8%B1%26SSOReturnPage%3Dcheck%26Rand%3D0%26fbclid%3DIwAR3A0INjTjjqWWPiajFwK12F9B73m9teORMk3iqEwhrFC4C36s_EOo_JSA&h=AT0UfmgduRyl9-6s_veb0qOA4gMixyRTEF_e-25eMVUWAadRE06hyU422tnQCuxhl8b5TktKFeDAaaFK2_IU-9U7knvqg6tNRz4-kHIFz0N-D7z2RTU-dBmtKsimnQdA8fU

د پانوی شمیره: له 3 تر 3

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته راښوولې. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: دلېکنې د لیکنیزې ښې پاروالې د لیکوال په غاړه ده، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په څیر و لولئ